
HARMAAN TALouden TORJUNNAN AIHEUTTAMA SÄÄNTELYTAAKKA

Tiivistelmä

27. MAALISKUUTA 2018
KILPAILU- JA KULUTTAJAVIRASTO

Säätelytaakan ja hallinnollisen taakan käsitteistä ja laskennasta

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan käänttöpuoli on sen aiheuttama säätelytaakka. Säätelytaakalla tarkoitetaan lakisääteisten velvoitteiden täyttämistä aiheutuvia kustannuksia. Useimmiten tällöin keskitytään elinkeinoelämälle aiheutuvaan säätelytaakkaan, mutta määritelmällisesti siihen sisältyy myös kotitalouksille ja julkisyhteisöille aiheutuva säätelytaakka. Hallinnollinen taakka on ainoastaan osa säätelytaakkaa, koska ensiksi mainittu kattaa vain lakisääteiset tiedonantovelvoitteet. Tiedonantovelvoitteet ovat vaatimuksia tuottaa, arkistoida, lähettää ja säilyttää tietoa. Tiedonantovelvoitteisiin liittyy tietovaatimuksia, eli tietoja, joita yritysten on tiedonantovelvoitteen nojalla toimitettava. Tiedonantovelvoitteiden toteuttamiseksi yritykset joutuvat toteuttamaan hallinnollisia toimenpiteitä, kuten tiedonantovelvoitteisiin perehdyttämistä, tarpeellisen tiedon hakemista, uuden tiedon tuottamista, tiedon luomista sekä kaavakkeiden ja lomakkeiden täyttämistä. Hallinnollinen taakka on se osa hallinnollisia kustannuksia, joka syntyy toimenpiteistä, joita yritykset tekevät ainoastaan lainsäädännön niin edellyttäessä eivätkä omaehtoisesti oman liiketoiminnan tarpeista. Ero voi olla merkittävä. Esimerkiksi Suomessa tehdyt laskelmat työnantajavelvoitteista yrityksille aiheutuvista kustannuksista ovat osoittaneet, että hallinnolliset kustannukset ovat olleet moninkertaiset hallinnolliseen taakkaan verrattuna.

Säätelytaakka kattaa kaikki lakisääteiset velvoitteet, kuten koulutus-, maksu- ja yhteistoimintavelvoitteet tiedonantovelvoitteiden ohella. Tässäkin tapauksessa, jos kustannukset aiheutuvat omaehtoisesti oman liiketoiminnan tarpeista, kysymys ei ole säätelytaakaksi luettavasta erästä. Merkittävä osa yrityksille harmaan talouden torjunnasta aiheutuvaa taakkaa on kuitenkin nimenomaan hallinnollista taakkaa. Sitä vastoin, julkisyhteisöille aiheutunut hallinnon sisäinen taakka on ollut muutakin kuin pelkistä lakisääteisistä tiedonantovelvoitteista aiheutunutta kustannusrasitusta.

Hallinnollisen taakan laskenta perustuu *standardikustannusmenetelmään* (*standard cost model, SCM*). Menetelmä perustuu yrityshaastatteluihin, joiden avulla arvioidaan lainsäädännöstä aiheutuvien velvoitteiden täyttämiseen käytettyä aikaa ja muita kustannuksia. Esimerkiksi yrityksille aiheutuu lainsäädännöstä suoria kustannuksia, kuten lakisääteisten velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuvia aineellisia kustannuksia (esimerkiksi henkilöstön riittävä koulutus ja IT-järjestelmiin investointi), sekä lainsäädännöstä aiheutuvia hallinnollisia kustannuksia. SCM-menetelmällä voidaan mitata sekä voimassa olevan ja toimeenpannun lainsäädännön aiheuttamia tosiasiallisia hallinnollisia kustannuksia (*ex post* -mittaaminen) että uudistettavan lainsäädännön aikaansaamia hallinnollisia kustannuksia (*ex ante* -mittaaminen). Säätelytaakan laskenta tapahtuu muutoin samoin, mutta tällöin laskennan kohteena on tiedonantovelvoitteiden sijasta kaikki lakisääteiset velvoitteet.

Seuraavassa on askelmerkkejä hallinnollisen taakan laskennasta (vastaavat askelmerkit ovat suoraan soveltuvia säätelytaakan laskentaan):

- Kuinka suuren osan tiedonantovelvoitteeseen liittyvistä asioista yritykset tekevät oman liiketoimintansa tarpeista eikä ainoastaan lain velvoittamina? Haastatteluissa yritykset voivat muodostaa tästä arvion esimerkiksi asteikolla 0 %, 25 %, 50 %, 75 % ja 100 %.

- Kuinka paljon aikaa kuluu kuhunkin tiedonantovelvoitteeseen? Tämä aika standardoidaan haastatteluhavaintoihin ja asiantuntija-arvioihin perustuen. Standardointi tarkoittaa työvaihetta, jossa haastatteluaineistosta tunnistetaan asiantuntija-arvioina kolme normaalin tehokasta yritystä ja muodostetaan näiden perusteella arvio siitä, mikä on kyseiseen tiedonantovelvoitteeseen kuluva aika.
- Kuinka suuret ulkoiset kustannukset ovat?
- Hinta muodostuu kertomalla hallinnollisen aktiviteetin suorittamiseen kuluva aika palkkatariffilla. Palkkatariffi määritellään sen perusteella, mikä työntekijäryhmä aktiviteetin suorittaa.
- Frekvenssillä tarkoitetaan sitä, kuinka usein tiedonantovelvoite toistuu (esimerkiksi kuinka usein jokin tieto tulee toimittaa). Frekvenssitieto kerätään tarvittaessa haastatteluilla ja asiantuntija-arvioilla.
- Populaatioilla tarkoitetaan sitä yritysjoukkoa, jota lainsäädäntö koskee. Populaatiot kerätään haastattelujen, tilastojen ja tutkimusten tai asiantuntija-arvioiden perusteella.
- Kustannukset/aktiviteetti = hinta x aika x määrä (populaatio x frekvenssi)

Sääntelytaakan seurannan funktiona on muun muassa se, että näin vältetään toimia, jotka eivät maksa itseään takaisin. Tässä arvioinnissa otetaan huomioon rahamääräisten tekijöiden ohella myös laadulliset tekijät. Sääntelytaakan seurannan funktiona on myös puuttua kilpailuolosuhteiden epätasapuolisuuteen: sääntelytaakka kohdistuu näet yleensä suhteellisesti raskaammin pienyrityksiin kuin suuryrityksiin. Kolmanneksi sääntelytaakan kartoitus on tarpeen, jos ns. yksi yhdestä -periaate pannaan täytäntöön laajassa mittakaavassa. Jos harmaan talouden torjuntakeino aiheuttaisi nettomääräisesti sääntelytaakkaa, tulisi ennen sen toimeenpanoa ryhtyä toimiin sääntelytaakan vähentämiseksi toisaalla lainsäädännössä. Toisaalta jos uusi harmaan talouden torjuntakeino olisi kustannusneutraali, tätä ongelmaa ei olisi, vaan lainmuutos olisi pantavissa täytäntöön sellaisenaan. Joka tapauksessa molemmissa tapauksissa olisi tarpeen tehdä laskelma torjuntakeinojen aiheuttamasta sääntelytaakasta. Lisäksi seurannalla tähdätään sääntelytaakkaa keventävien järjestelyjen kartoittamiseen, kuten työntajavelvoitteiden täyttämisen helpottamiseen ja yleisemminkin lainsäädännön noudattamisen helpottamiseen. Nykytilanteeseen verrattuna sääntelytaakkaa voitaisiin todennäköisesti keventää kehittämällä viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja todistuksella velvoitteiden hoitamisesta.

Torjuntakeinokohtaista tarkastelua: yritykset

Kuitintarjoamisvelvollisuus käteiskaupassa. Elinkeinonharjoittajat ovat velvollisia antamaan käteisasiakkailleen kuitin, tosin kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetussa laissa määritellyin poikkeuksin. Kuitintarjoamisvelvollisuudesta ei voi olettaa aiheutuvan yrityksille mainittavaa hallinnollista taakkaa taikka sääntelytaakkaa, koska lailla on tosiasiaa kodifioitu markkinoilla jo aikaisemmin vallinnut tilanne.

Palkka tilille -periaate. Periaatteen mukaan palkka on maksettava työntekijän ilmoittamalle pankkitilille, ellei käteismaksuun ole pakottavia syitä. Sääntelyn tarkoituksena on torjua harmaata taloutta vähentämällä käteisen rahan käyttöä palkanmaksussa. Palkka tilille -periaate kuvastaa hyvin sitä, että hallinnollinen taakka ja muu sääntelytaakka jäävät hyvin vähäiseksi. Syynä on tässäkin se, että lakiin on lähinnä kodifioitu vallitseva käytäntö.

Verovelkarekisteri. Kokonaisuutena arvioiden tiedonhankinta verovelkarekisteristä ei aiheuta merkittävästi sääntelytaakkaa. Tämä on onnistuttu turvaamaan erityisesti järjestelmän helppokäyttöisyydellä ja sillä, että järjestelmä on nivelletty voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Tilaajavastuulaki. Tilaajavastuulain ja siinä säädetyn selvitysvelvollisuuden noudattamisesta yrityksille aiheutuu hallinnollisia kustannuksia, kun ne lainsäädännön velvoittamina toimittavat viranomaisille, henkilöstölle tai kolmansille osapuolille tietoa toiminnastaan. Hallinnollinen taakka on tässäkin yhteydessä se osa hallinnollisia kustannuksia, joka syntyy toimenpiteistä, joita yritykset tekevät ainoastaan lainsäädännön niin edellyttäessä. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2010 julkaiseman raportin mukaan tilaajavastuulain 5 §:ssä tarkoitettujen selvitysten pyytämiseen käytetystä ajasta aiheutui yrityksille vuositasolla noin 1 170 euron suuruinen hallinnollinen kustannus. Samoja kustannuksia oli ministeriön toimeksiannosta selvitetty myös mikro- ja pienyritysten osalta. Vastaava kustannus mikroyrityksissä oli 81—972 euroa ja pienyrityksissä 25—300 euroa vuodessa. Toisaalta eri raporttien tulokset ovat poikenneet siinä, että edellä mainitussa selvityksessä oletettiin, ettei hallinnollista taakkaa olisi syntynyt lainkaan, kun taas eräessä toisessa samanaikaisesti julkaistussa selvityksessä hallinnollisten kustannusten oletettiin olevan kokonaisuudessaan hallinnollista taakkaa.

Rakennusteollisuus RT ry:ltä saatujen tietojen mukaan Luotettava Kumppani -palvelua (LK-palvelu) käytti vuonna 2016 tehdyn selvityksen mukaan 58 000 yritystä. Vuoden 2017 lopulla rekisteröityjen käyttäjien määrä lähentelee sataa tuhatta yritystä. Selvityksen mukaan palvelusta haettiin vuonna 2016 6,5 miljoonaa tilaajavastuuraporttia. Vuoden 2017 lopussa hakujen määrän arvioidaan olleen kahdeksan miljoonaa kappaletta vuodessa. Tilaajavastuulain tarkoittamien tietojen helppo saatavuus Suomen Tilaajavastuu Oy:n LK -palvelun kautta on aiheuttanut sen, että tietoja käytetään enemmän ja useammin kuin niitä käytettäisiin siinä tapauksessa, että tiedot käsiteltäisiin paperisina. Muutenkin tietoja tarkistetaan useammin kuin laki edellyttää. Raporttien hakemisessa on myös päällekkäisyyttä, varsinaisen tilaajan lisäksi rakennuttaja ja pääurakoitsija todennäköisesti pyytävät raporteja myös sellaisista työmaallaan työskentelevistä urakoitsijoista, jotka eivät ole heidän sopimuskumppaneitaan. Yritysten sisällä ei enää liikutella samaa paperipinoa henkilöltä toiselle, vaan tietoa tarvitsevat saavat ilmaisen raportin suoraan palvelusta. Vähintään puolet kahdeksasta miljoonasta raporttihausta ovat tilaajavastuulain veloitteiden hoitamisesta johtuvia hakuja.

Rakennusteollisuus RT ry:n mukaan rakennusala on selkeästi suurin toimiala Suomen Tilaajavastuu Oy:n palveluiden käyttämisessä. Suurin osuus tehdyistä tilaajavastuulain edellyttämistä selvityksistä tehdään todennäköisesti LK-palvelun kautta. Suurimmat tilaajayritykset ja esimerkiksi asunto-osakeyhtiöistäkin suurin osa sekä suurimmat rakennusliikkeet käyttävät pelkästään Suomen Tilaajavastuu Oy:n palvelua. Karkea arvio on, että LK-palvelun raporteista 85 % koskee rakennusalaa. Käytännössä kaikki rakennusalalla toimivasta noin 50 000 yrityksestä ovat ilmoittaneet tietonsa LK-palveluun ja maksaneet vuotuisen

palvelumaksun 105 €+alv. Jokainen yritys käyttää myös vuosittain aikaa omien tietojensa päivittämiseen LK-palvelussa. Tämän ajan suuruudesta ei ole olemassa arviota, mutta se voi olla yksi työpäivä vuodessa.

Rakennusteollisuus RT ry:n mukaan tilaajavastuulain edellyttämän selvityksen tekemiseen kuluu aikaa ilman LK-palvelua joko 45 tai 30 minuuttia riippuen tekijän harjaantuneisuudesta. LK-palvelusta tilaajavastuulain edellyttämien tietojen tarkistaminen kestää saman raportin mukaan kaksi minuuttia. RT:n jäsenyrityksistä todennäköisesti kaikki käyttävät tilaajavastuulain velvoitteiden hoitamisessa vain LK-palvelua, mutta voi olla, että satunnaisesti tai vähän toimivista yrityksistä osa on edelleen LK-palvelun ulkopuolella. Käytetyn työajan kustannuksia laskettaessa voidaan pohjalukuna rakennusalaalla käyttää rakennusalan toimihenkilön keskimääräistä kuukausiansiota ilman tulospalkkiota, joka vuonna 2016 oli 3782 €/kk. Vuosiansiota laskettaessa kertoimena voidaan käyttää lukua 12,5, jolloin lomarahan osuus tulee otettua huomioon. Palkoista määräytyvät maksut ovat rakennusalan toimihenkilöillä toimistotöissä keskimäärin 23,35 %.

Suomen Tilaajavastuu Oy:n investoinnit LK-palveluun ovat vuosina 2010-2016 olleet noin kahdeksan miljoonaa euroa. Investoinnit on tehty keskitetysti eikä jokainen yritys ole itse ryhtynyt kehittämään omaa järjestelmäänsä. Yrityksille tilaajavastuulaista rakennusalan yrityksille aiheutuva hallinnollisen taakan kustannusten on arvioitu koostuvan seuraavista elementeistä:

- vuotuinen maksu Suomen Tilaajavastuu Oy:lle eli 105 €
- tarvittavien raporttien hakemiseen LK-palvelusta kuluva aika 2 min/raportti
- muiden kuin LK-palvelua käyttävien yritysten käyttämä aika asiakirjojen keräämiseen ja tilaajalle toimittamiseen

Tulotietojärjestelmä. Työnantajille tulorekisteri mahdollistaa palkanmaksuihin liittyvien tiedonantovelvoitteiden hoitamisen yhdellä kertaa. Laki tulotietojärjestelmästä (53/2018) tuli voimaan 16.1.2018. Toisaalta ansiotietojen ilmoittajat, kuten työnantajat, tilapäiset työnantajat ja tilitoimistot ilmoittavat tiedot ansiotuloista 1.1.2019 lähtien tulorekisteriin. Eläke- ja etuustiedot ilmoitetaan tulorekisteriin vuodesta 2020 lähtien. Tulotietojärjestelmää koskevassa hallituksen esityksessä HE 134/2017 vp *Taloushallintoliitto* arvioi tulorekisterin säästävän yksityisen sektorin palkkahallinnon työaikaa noin 800—850 henkilötyövuotta, joka euromääräisesti tarkoittaa työ- ja elinkeinoministeriön kehittämän kustannuslaskurin mukaan noin 40—45 miljoonaa euroa vuodessa, kun kustannuslaskenta perustuu ”palkanlaskijan” palkkaluokkaan.

Veronumerolaki. Veronumerojärjestelmää käyttöönotettaessa kustannuksia aiheutui tunnistekorttien uusimisesta, veronumeroiden oikeellisuuden tarkistamisesta sekä käsiteltävän tietosisällön laajenemisesta. Tunnistekorttien uusiminen aiheutti Rakennusteollisuus RT ry:n arvion mukaan alalle 4 miljoonan euron kustannuksen. Tunnistekorttien valmistamista varten tarpeellisten tietojen hankkimisesta ja käsittelystä sekä mahdollisista ohjelmistomuutoksista arvioitiin aiheutuvan 5 miljoonan euron kustannus. Tunnistekorttien käytön valvontavastuun laajentaminen koskemaan myös työnantajaa ja päätoteuttajaa lisäsi tältä osin myös näiden tahojen hallinnollista taakkaa.

Rakennusteollisuus RT ry:ltä vuoden 2017 lopulla saatujen tietojen mukaan rakennusalalla henkilötunnisteena käytetään nykyisin vallitsevasti Suomen Tilaajavastuu Oy:n hallinnoimaa *Valttikorttia*. Valttikortteja tilataan yleensä kaksi per henkilö. Toinen toimii henkilötunnisteena ja toisen avulla työmaalle voidaan siirtää tietoja, joita tarvitaan verottajalle tehtävissä kuukausi-ilmoituksissa. Kahden Valttikortin listahinta per henkilö on 24 €. Aktiivisia Valttikortteja on tällä hetkellä 280 000 ja sen lisäksi suljettuja Valttikortteja on 50 000. Yleisin sulkemisen syy on työnantajan vaihtuminen.

Rakennusalalla työskentelee Tilastokeskuksen tilastojen mukaan noin 180 000 henkilöä. Tässä luvussa eivät ole mukana rakennustuoteteollisuuden palveluksessa olevat henkilöt eivätkä esimerkiksi suunnittelijat ja valvojat, joiden tehtäviin kuuluu toisinaan käydä työmaalla ja joilla silloin tulee olla henkilötunniste. Myös opiskelijoilla, jotka ovat opiskelujensa aikana työssä työmaalla, on oltava henkilötunniste. Myöskään muille toimialoille tilastoidut henkilöt, kuten teknologiateollisuuteen kuuluvat asentajat (hissit, teräsrakenteet, peltikatot) ja erilaiset laiteasentajat (kylmälaitteet, turvalaitteet, ICT) eivät sisälly rakennusteollisuuden työntekijälukuihin. Henkilötunniste tulisi olla arviolta ainakin noin 250 000 henkilöllä.

Hankintalainsäädäntö. Hankintalainsäädäntöä voidaan jossain määrin käyttää hyväksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Tässä voidaan mainita poikkeuksellisen alhaista tarjousta koskeva sääntely sekä eräät poissulkemisperusteet. Tutkimustulokset sääntelytaakasta ovat yleensä koskeneet hankintalainsäädäntöä kokonaisuudessaan. Seuraavassa on kuitenkin tiedonantovelvoitekohtaisia taakkarvioita aikaisemman hankintalainsäädännön voimassaoloajalta:

Taulukko 1. Hankintalainsäädännön tiedonantovelvoitteiden taakka-arvioita per tarjous (TEM/TMO 10.12.2010)

	Viranomaissektori taakka/tarjous	Erityisalat taakka/tarjous
valintakriteeritodistukset	56 e	66 e
pakolliset poissulkemisperusteet	14 e	25 e
poikkeuksellisen alh. tarjoukset	38 e	38 e
lisätiet. toimittaminen	34 e	

Hankintalainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan 1.1.2017. Uudistuneen lain tiedonantovelvoitteiden hallinnollisesta taakasta ei ole ollut saatavilla hallinnollista taakkaa koskevia arvioita.

Romu- ja jätealan käännetty arvonlisäverovelvollisuus. Lain muutosta säädettyä arvioitiin, että romualan käännetyn verovelvollisuuden käyttöönottamisesta aiheutuvat yrityskohtaiset hallinnolliset kustannukset olisivat noin kolmasosa rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden kustannuksista, eli keskimäärin noin 250 euroa varsinaisiin romualan toimijoihin kuuluvaa yritystä kohden. Taustalla oli muun muassa se, että romualan käännetyn verovelvollisuuden järjestelmän katsottiin olevan selkeämpi ja yksinkertaisempi ja näin ollen myös hallinnollisilta vaikutuksiltaan rakennusalan muutosta kevyempi.

Kokonaisuutena käännetyn verovelvollisuuden käyttöönotosta arvioitiin aiheutuvan yhteensä alle 200 000 euron hallinnolliset kustannukset, jotka kohdentuisivat pääasiassa varsinaisille romualan toimijoille. Muille yrityksille aiheutuvien hallinnollisten kustannusten määrän arvioitiin jäävän vähäiseksi.

Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus. Sääntelytaakan suuruuden kannalta käännettyistä arvonlisäverovelvollisuussäännöksistä merkittävin on ollut rakentamispalveluja koskeva sääntely. Rakennusteollisuus RT arvion mukaan uudistusta käyttöönotettaessa varsinaisten rakennusyritysten hallintokulujen lisäys olisi ollut noin 30 miljoonaa euroa. Luku perustui rakennusyritysten antamiin arvioihin yritysten kustannusten kasvusta ja Tilastokeskuksen antamiin selvityksiin yritysten jakautumisesta suuruusluokkiin liikevaihdon mukaan. Pari vuotta uuden lainsäädännön voimaantulon jälkeen käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden aiheuttamaksi hallinnolliseksi taakaksi arvioitiin noin 26 miljoonaa euroa. Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden lyhyestä soveltamisajasta johtuen ei kuitenkaan ollut mahdollista arvioida sitä, kuinka suuri osa näistä kustannuksista oli jatkuvaluonteisia. Käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta aiheutuvan hallinnollisen taakan odotettiin vähenevän tulevaisuudessa. Esimerkiksi Ruotsissa käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden yrityksille aiheuttama hallinnollinen taakka oli ajan myötä laskenut alle puoleen alkuvaiheen kustannuksista.

Rakennustyömaiden työntekijöiden ja rakennusurakoiden ilmoittamismenettely. Rakennusteollisuus RT ry:n arvioiden mukaan urakkasummien ilmoittamismenettelystä aiheutuisi pysyviä kustannuksia 18 miljoonaa euroa vuodessa. Suurin kertakustannus olisivat ohjelmistojen muutostyöt, josta aiheutuisi arvioiden mukaan 10 miljoonan euron kustannus. Työntekijätietojen ilmoittamismenettelystä aiheutuvat kustannukset arvioitiin huomattavasti korkeammiksi. Ilmoittamisvelvollisuus koskisi päätoteuttajan asemassa olevia yrityksiä, joita arvioitiin olevan noin 5 000. Kustannuksia aiheutuisi kuitenkin kaikille yhteisellä rakennustyömaalla toimiville työnantajille, joilta päätoteuttaja saisi työntekijäkohtaisesti edelleen Verohallinnolle ilmoitettavat tiedot. Pysyviä kustannuksia arvioitiin syntyvän alalla noin 30 miljoonaa euroa vuodessa. Suurin kertakustannus työntekijätietojen ilmoittamisesta, arviolta 35 miljoonaa euroa, aiheutuisi ohjelmistojen ja muiden järjestelmien muutoksista. Osa siitä kohdistuisi sähköiseen kulunvalvontaan siirtymisestä, minkä arvioitiin yleistyvän uudistuksen myötä. Tietojärjestelmämuutosten osalta arvio perustui 10 000 euron kustannukseen yritystä kohden. Hallinnollisten kustannusten ja hallinnollisen taakan välistä suhdetta silmällä pitäen on syytä mainita, että ilmoittamismenettely oli ollut aikaisemmin vapaaehtoisena käytössä osassa, lähinnä rakennusteollisuuden työnantajajärjestön jäsenyrityksistä.

RT:n mukaan eräs suuri, pääasiassa pääurakoitsija-asemassa toimiva rakennusliike oli kertonut ilmoitusvelvollisuudesta aiheutuvien kustannusten olevan noin 0,5 miljoonaa euroa vuodessa. Suurin kustannuserä kertyy kolmesta kokopäiväisestä toimihenkilöstä. Muita suuria kulueriä ovat ohjelmistokulut, ulkopuoliset palvelut ja laitehankinnat. Toinen, pääasiassa aliurakointia harjoittava rakennusalan asennusliike, joka työllistää 40 asentajaa, arvioi yhdeltä henkilöltä kuluvan työaikaan päivän viikossa ilmoitusvelvollisuuden ja siihen liittyvien tehtävien hoitamiseen. Lisäksi yritys arvioi vuotuisia kustannuksia ohjelmisto- ym. palveluista kertyvän noin 20 000 euroa vuodessa. Molemmat mainituista yrityksistä käyttävät Suomen Tilaaajavastuu Oy:n palveluja.

Verohallinnon tietojen mukaan rakentamisilmoituksia tehtiin viime vuonna 10.9.2017 mennessä 436 538. Niistä 60 % eli 262 144 kappaletta tehtiin sähköisiä palveluja käyttäen ja 40 % eli 174 394 kappaletta sähköisellä lomakkeella Verohallinnon Suomi.fi -palvelun kautta. Paperilla ilmoituksia tehtiin 1500 kpl. Suomi.fi -palvelussa tehdyt ja paperiset ilmoitukset tehdään manuaalisesti ja pelkkien ilmoitusten tekeminen vie tekijältään aikaa ilmoituksen laajuudesta riippuen verraten paljon. Ilmoituksia tehdään vain kerran kuukaudessa, mutta todennäköisesti myös niihin tarvittavan tiedon kerääminen tapahtuu suurelta osin manuaalisesti. Kun alkuvuoden määrä koski yhdeksää kuukautta, koko vuoden ilmoitusten määrän voidaan arvioida olevan 580 000 kpl. Manuaalisesti tehtäviä ilmoituksia vuodessa olisi noin 230 000. Jos manuaalisen ilmoituksen tekemiseen tiedon keruu mukaan lukien arvioitaisiin kuluva keskimäärin kaksi tuntia kuukaudessa, manuaalisten ilmoitusten tekemiseen kuluisi noin 280 ihmisen työpanos vuodessa. Pelkästään näiden henkilöiden palkkakustannuksista tulee noin 16,4 miljoonan euron hallinnollinen kustannus. Sähköisiä palveluja käyttävän yrityksen kuukausi-ilmoitusten tekemiseen käyttämä aika on noin kolmasosa manuaalisesti ilmoituksia antavien kustannuksista eli 5,4 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi, jotta sähköinen työntekijöiden ilmoittaminen sujuu mahdollisimman hyvin, työmailla tarvitaan erillinen kulunseuranta järjestelmä portteineen ja sähköisine lukulaitteineen. Työmaiden määrä lienee noin 3000. Jos arvioidaan, että puoleen työmaista on hankittu sähköinen kulunseurantajärjestelmä, jonka kustannus keskimäärin on noin 200 euroa kuukaudessa, kulunseurantajärjestelmien aiheuttama hallinnollinen kustannus on noin 3,8 miljoonaa euroa.

Rahanpesulainsäädäntö. Hallituksen esityksessä HE 228/2016 vp ehdotettiin säädettäväksi uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Lainsäädäntö tuli voimaan heinäkuussa 2017. Lakiesityksen perusteluissa lähdettiin oletuksesta, että tosiasiallisen edunsaajan tietojen muuttaminen kaupparekisteriin kestäisi yrityksen työntekijältä 5–15 minuuttia ja ilmoituksia tulisi saman verran kuin PRH:n kaupparekisteriin muutosilmoituksia vuodessa eli 90 000. Tämän perusteella edunsaajien rekisteröinnistä aiheutuisi yrityssectorille standardikustannusmallin mukaan 270 000–900 000 euron verran hallinnollista taakkaa vuodessa. Tämä jyvitettyä koko yrityssectorille tarkoittaisi yksittäiselle yritykselle 0,7–2,3 euron kustannusta vuosittain. Lakiesityksessä pidettiin myös hyvin mahdollisena, että edunsaajia koskevia muutosilmoituksia kaupparekisteriin tulisi vähemmän vuodessa kuin 90 000 kappaletta, sillä kaupparekisterin muutosilmoitukset sisältävät hallituksen muutosilmoitusten lisäksi esimerkiksi yrityksen toiminnan lopettamisilmoitukset. Lisäksi yrityssectorille aiheutuisi rekisteristä suoria rekisteröitymisestä aiheutuvia kustannuksia arviolta 300 000–400 000 euroa. Rekisteröitymiskulut ovat yritykselle kertaluontoisia, mutta mahdollisista tietojen päivityksestä rekisteriin yritys joutuisi maksamaan yleensä 86 euron muutosilmoituksesta aiheutuvan maksun. Lakiesityksen perusteluissa on lisäksi eritellysti tarkasteltu luotto- ja rahoituslaitosten, muiden rahoitusalan toimijoiden, tilintarkastajien, asianajajien ja lakimiesten, kiinteistön- ja vuokrahuoneiston välittäjien, panttilainauslaitosten, perintätoimen harjoittajien ja eräiden kuluttajaluoton tarjoajien sekä rahapeliyhteisöjen ja -elinkeinonharjoittajien sääntelytaakan suuruuteen vaikuttavia tekijöitä.

Torjuntakeinokohtaista tarkastelua: Hallinnon sisäinen taakka

Veronumerolaki. Veronumerojärjestelmää käyttöönotettaessa arvioitiin hallinnon sisäisen taakan olevan suurehko. Tietojärjestelmämuutoksista, sovellusmuutoksesta, veronumerorekisteristä ja siihen liittyvän tietopalvelun toteuttamisesta oletettiin aiheutuvan kustannuksia lähes 500 000 euroa. Verohallinnolle

veronumeromenettelyyn siirtymisen arvioitiin tietojärjestelmäkustannusten lisäksi aiheuttavan 8,5 henkilötyövuoden vuosittaisen resurssitarpeen. Kertaluonteisina kustannuksina uudistuksesta arvioitiin aiheutuvan viiden henkilötyövuoden resurssitarve, joka johtuisi muun ohessa neuvonnasta ja koulutuksesta. Väestörekisterikeskukselle arvioitiin aiheutuvan henkilöstöresurssitarpeita kaksi henkilötyövuotta eli 160 000 euroa. Maistraateille arvioitiin aiheutuvan yhteensä neljän henkilötyövuoden lisäresurssitarve, josta yhden henkilötyövuoden lisäyksen katsottiin olevan pysyvää.

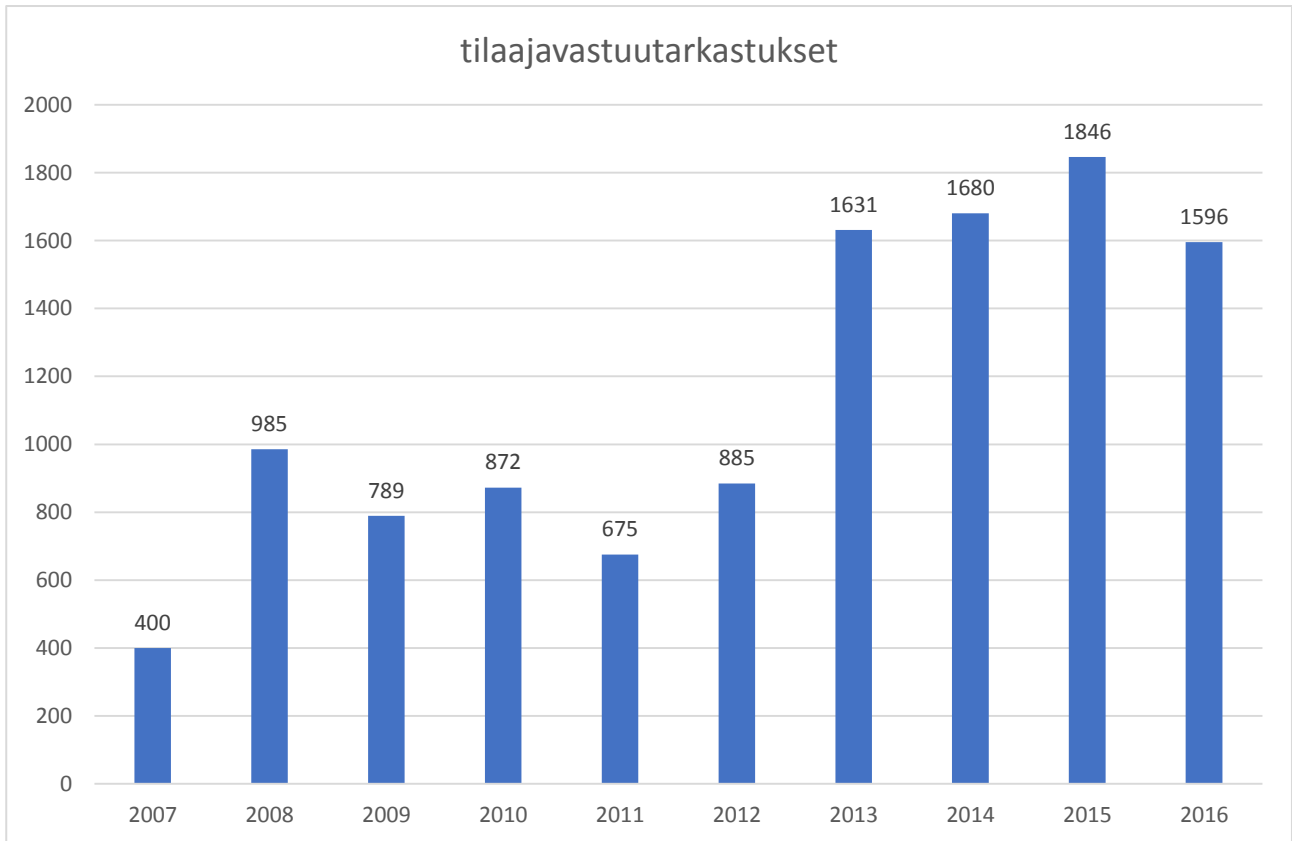
Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus. Verohallinnon arvion mukaan kolmen ensimmäisen vuoden aikana järjestelmän käyttöönoton vaatima ohjeistus, koulutus ja perusvalvonta edellyttäisivät 60 henkilötyövuoden kohdentamista ja sen jälkeen 30 henkilötyövuotta. Uusi järjestelmä lisäisi tietojärjestelmäkustannuksia arviolta noin 50 000 euroa, koska se merkitsisi muutoksia tulostemalleihin, tietovirtoihin ja sähköiseen asiointialustaan.

Rakennustyömaiden työntekijöiden ja rakennusurakoiden ilmoittamismenettely. Siirtymisen työntekijä- ja urakkatietojen ilmoittamismenettelyyn arvioitiin aiheuttavan Verohallinnolle tietojärjestelmäkustannuksia 4,2 miljoonaa euroa. Pysyväksi vuosittaiseksi henkilöresurssitarpeeksi arvioitiin ilmoittamismenettelyn siirtymisen jälkeen kokonaisuudessaan 109 henkilötyövuotta. Lisäresurssitarpeita katsottiin aiheutuvan erityisesti säännönmukaisen verotuksen ja verotarkastusten toimittamisen yhteydessä suoritettavasta verovalvonnasta ja muutoshakemusten käsittelystä, joiden vaatimaksi resurssitarpeeksi arvioitiin 87,5 henkilötyövuotta.

Romu- ja jätealan käännetty arvonlisäverovelvollisuus. Järjestelmän käyttöönoton arvioitiin vaativan hallinnon resursseja käännettyä verovelvollisuutta koskevan ohjeistuksen laatimiseen, asiakasneuvontaan sekä koulutukseen. Ohjaustarpeen odotettiin painottuvan käyttöönottovaiheeseen. Verohallinnon tietojärjestelmiin ei ounasteltu tulevan muutoksia uudistuksen vuoksi. Verohallinnon arvion mukaan ensimmäisen vuoden aikana järjestelmän käyttöönoton vaatima ohjeistus, neuvonta ja koulutus edellyttäisivät 5–10 henkilötyövuoden kohdentamista käännettyyn verovelvollisuuteen liittyviin tehtäviin.

Verovelkarekisteri. Verovelkarekisterin edellyttämien tietojärjestelmämuutosten toteuttamisen arvioitiin aiheuttavan kertaluonteisia kustannuksia noin kaksi miljoonaa euroa. Lisäksi Verohallinnon toimintamenoihin arvioitiin vuodesta 2014 alkaen kohdistuvan muun muassa lisääntyvistä henkilöstö- ja käyttömenoista johtuvia menopaineita 500 000–750 000 euroa vuodessa. Verovelkarekisterin käyttöönoton odotettiin toisaalta johtavan myös säästöihin.

Tilajavastuulaki. Tilajavastuulain valvonnasta ja laiminlyöntimaksun määräämisestä vastaa Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue. Lakia valvovat tarkastajat työskentelevät Helsingin, Kuopion, Lappeenrannan, Oulun, Mikkelin, Tampereen, Turun ja Vaasan toimipisteissä. Tilajavastuutarkastajia on ollut vuonna 2016 noin 30, mikä on keskeinen havainto hallinnon sisäisen taakan kannalta. Tilastotietojen mukaan tarkastuksia on suoritettu lain voimassaoloaikana seuraavasti:

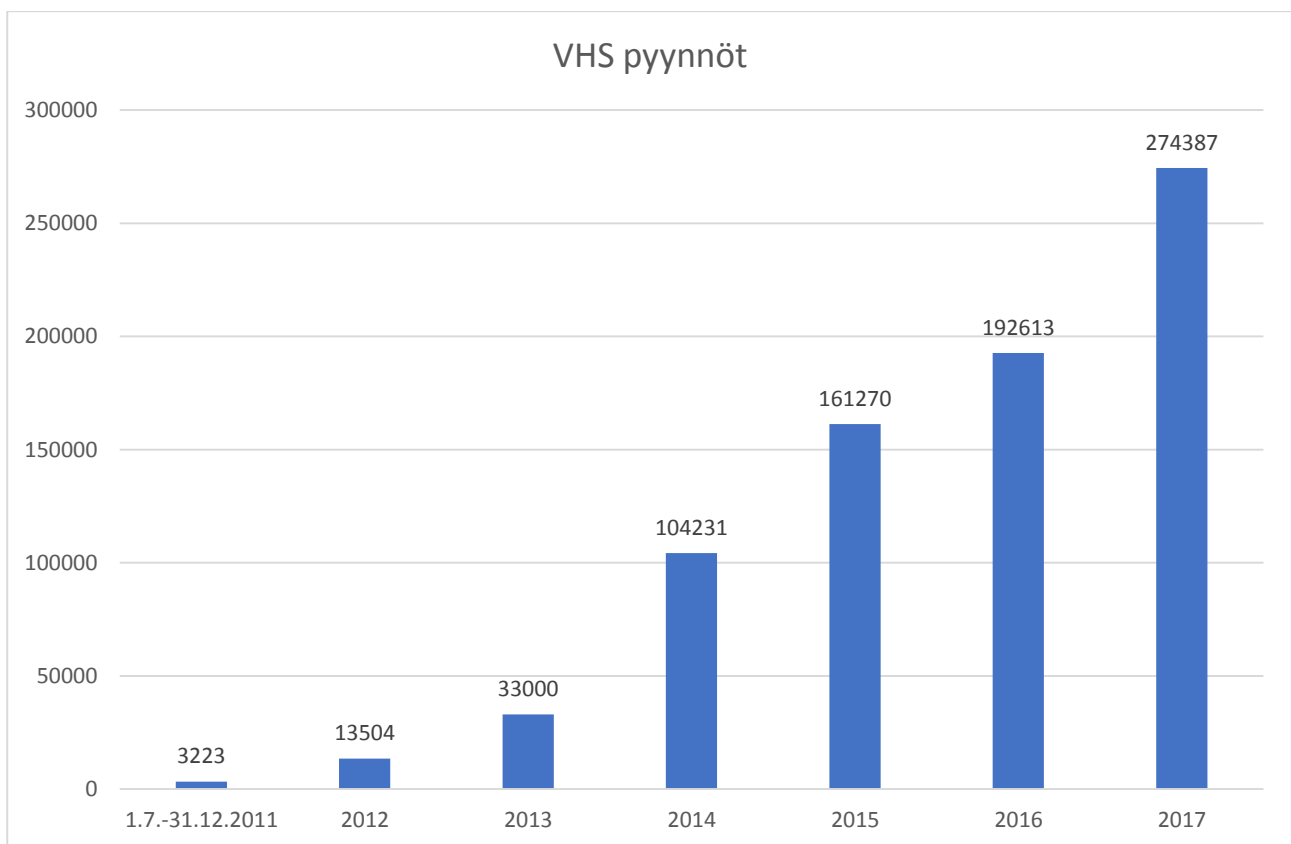
Tilaajavastuulain 12 §:n mukaan työsuojeluviranomaiset valvovat asianomaisen lain noudattamista siten kuin työsuojelun valvontalaissa säädetään, jollei tilaajavastuulaista muuta johdu. Toiseksi valvonnasta aiheutuu hallinnollista taakkaa elinkeinonharjoittajillekin. Työsuojeluviranomaisilla on näet pyynnöstä oikeus saada tilaajalta nähtävikseen selvitysvelvollisuuteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa jäljennökset niistä.

Konkurssilaki. Pesänhoitajan on tarvittaessa syyttäjälle toimitettavan velallisselvityksen sijaan tehtävä tietyistä pesänselvityksessä ilmenneistä rikosepäilyistä ilmoitus poliisille, myös varattomuuteen raukeavassa konkurssipesässä. Tehtävästä aiheutuvan lisätyön korvaamiseksi siitä voidaan tuomioistuimen päätöksellä maksaa valtion varoista erillinen palkkio. Tutkintapyyntöjen tekemisestä maksettavien palkkioiden ja kulukorvausten arvioitiin lisäävän valtion kustannuksia noin 100 000 eurolla. Yhteenlaskettuna muutosten arvioitiin lisäävän valtion menoja noin 300 000 eurolla.

Viranomaisten väliset tietojenvaihtosäännökset. Viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta säädetään erittäin monissa laeissa, mikä luonnollisesti on aiheuttanut lainsäätämiskustannuksia. Tämän vastapainoksi on kutakuinkin selvää, että tietojenvaihtosäännökset ovat omiaan vähentämään hallinnon sisäistä taakkaa. Tietojenvaihdon avulla voi paljastua viranomaisten valvontakenttään kohdistuvia laiminlyöntejä, joiden paljastumiseen viranomaisen omat valvontaresurssit eivät riittäisi, joten tiedoista voi olla ratkaisevaa hyötyä viranomaisen tehtäväkenttään kuuluvassa päätöksenteossa ja niiden avulla voidaan kohdistaa viranomaisen valvontaresursseja tehokkaammin ja taloudellisemmin kuin pelkästään viranomaisen omien

tietojen perusteella. Lain esitöissä eikä muutoinkaan ole arvioitu sitä, mikä vaikutus tietojenvaihtosäännöksillä on sääntelytaakan suuruuteen.

Velvoitteidenhoitoselvitykset. Velvoitteidenhoitoselvitykset luovat edellytykset vähentää sääntelytaakkaa siihen verrattuna, että kukin viranomaisen yksilöllisesti tahollaan hankkisi tarvittavia tietoja muilta viranomaisilta. Toisaalta käytettävissä ei ole yleensä ollut euromääräisiä arvioita siitä, kuinka suuria kustannussäästöt sääntelytaakassa ovat olleet. Seuraavassa kuviossa esitetään velvoitteidenhoitoselvityspyyntöjen vuosittaiset lukumäärät vuodesta 2011 lähtien eli siitä alkaen, kun selvityksiä on voitu laatia:

Poikkeuksena arvioista voidaan mainita hallituksen esitys HE 114/2016 vp, joka koski työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annettua lakia, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettua lakia sekä yrittäjän eläkelakia. Lakiesityksen perusteluissa todettiin velvoitteidenhoitoselvitysten käytön olevan taloudellisesti edullista. Kun Harmaan talouden selvitysyksikkö hakee tietoja viranomaisen tietojärjestelmästä velvoitteidenhoitoselvitystä varten, kustannuksista vastaa tietoja luovuttava viranomaisen, mutta kustannukset ovat maltilliset. Esimerkiksi kun Eläketurvakeskukselta haetaan tietoa tietyn yrityksen eläkevakuuttamisesta velvoitteidenhoitoselvitystä varten, Eläketurvakeskukselle aiheutuva kustannus riippuu mm. yrityksen työntekijämäärästä. Jos kyseisessä yrityksessä on alle 10 työntekijää, Eläketurvakeskukselle tiedonhausta aiheutuva kustannus on noin euron luokkaa. Hinta nousee, jos työntekijöitä on enemmän. Toisaalta, jos yritys käyttää vuosi-ilmoitusta, voi suurenkin yrityksen tiedot saada erittäin edullisesti. Monet viranomaiset luovuttavat tietoja eri viranomaisille tehtäviä

velvoitteidenhoitoselvityksiä varten. Velvoitteidenhoitoselvitysten automaattista, sähköistä toimittamista varten tarvittavan tietotekniikan kehittämistä koskien todettiin, että tietotekninen ratkaisu olisi toteutettavissa noin 50 000 eurolla.

Yleisesti ottaen voidaan suuntaa antavasti olettaa, että velvoitteidenhoitoselvityksillä ei aiheuteta lisäsääntelytaakkaa, vaan helpotetaan tietojen hankintaa siihen verrattuna, että informaatio koostettaisiin hajautetusti eri tietolähteistä. Keskittämisellä on siis etunsa. Asia erikseen on se, että suuruusluokka-arvion tekeminen velvoitteidenhoitoselvitysten kustannussäästövaikutuksista on erittäin hankala tehtävä.

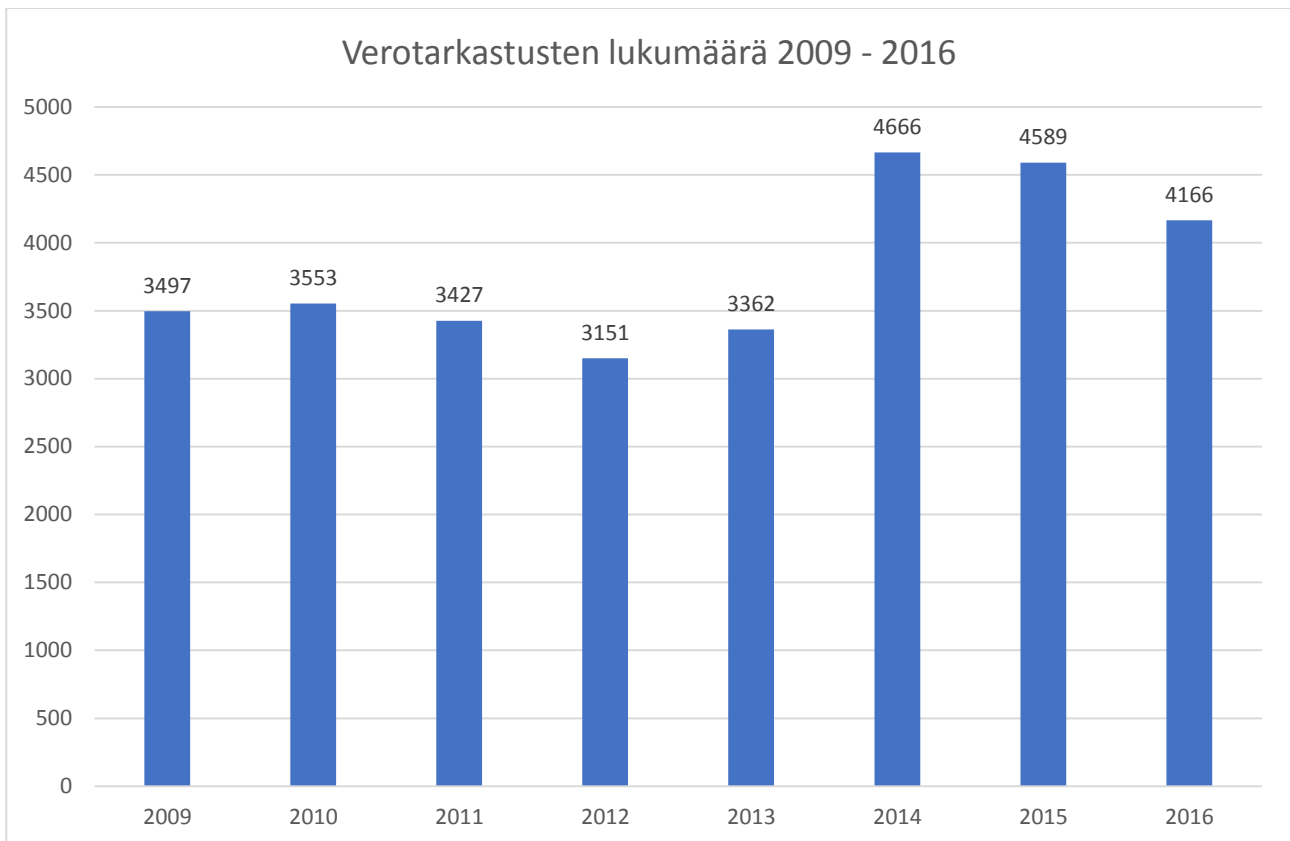
Tulotietojärjestelmä. Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus (Palkeet) arvioi valtion palkkahallinnon kustannussäästöksi tulorekisterin johdosta 250 000 euroa vuodessa. Vaikutuksista *kuntien palkkahallinnolle* ei ollut käytettävissä arvioita. Arvioitaessa vaikutukset yksityiselle sektorille ja valtionhallinnolle koituvien säästöjen perusteella suhteutettuna eri sektorien henkilöstömääriin vaikutukseksi saatiin 1,5—11 miljoonaa euroa. Kuntasektorilla yksiköiden suuremman lukumäärän johdosta työntekijäkohtaisten vaikutusten oletettiin olevan suuremmat kuin valtionhallinnossa, mutta jäävän pienemmiksi kuin yksityisellä sektorilla. Kuntasektorilla kustannussäästön arvioitiin voivan olla suuruusluokaltaan 3—6 miljoonaa euroa.

Rahanpesulainsäädäntö. Hallituksen esityksessä HE 228/2016 vp arvioitiin Etelä-Suomen aluehallintovirastolle aiheutuvan suoria kustannuksia aluehallintoviraston rahanpesun valvontarekisterin perustamisesta 100 000 euroa. PRH:n osalta todettiin edunsaajiin liittyvän tiedonkeruun edellyttävän arviolta 295 000 kaupparekisteri-ilmoituksen vastaanottoa ja käsittelyä. Merkittäviä kustannuksia arvioitiin aiheutuvan tietojärjestelmiin tehtävistä muutoksista. Oikeusrekisterikeskuksen kuluiksi arvioitiin 10 000 euroa. Sisäministeriölle todettiin aiheutuvan muutaman vuoden välein arviolta 60 000-80 000 kustannukset kansallisen riskiarvion laadinnasta.

Sääntelytaakan suuruutta indisoivia tekijöitä

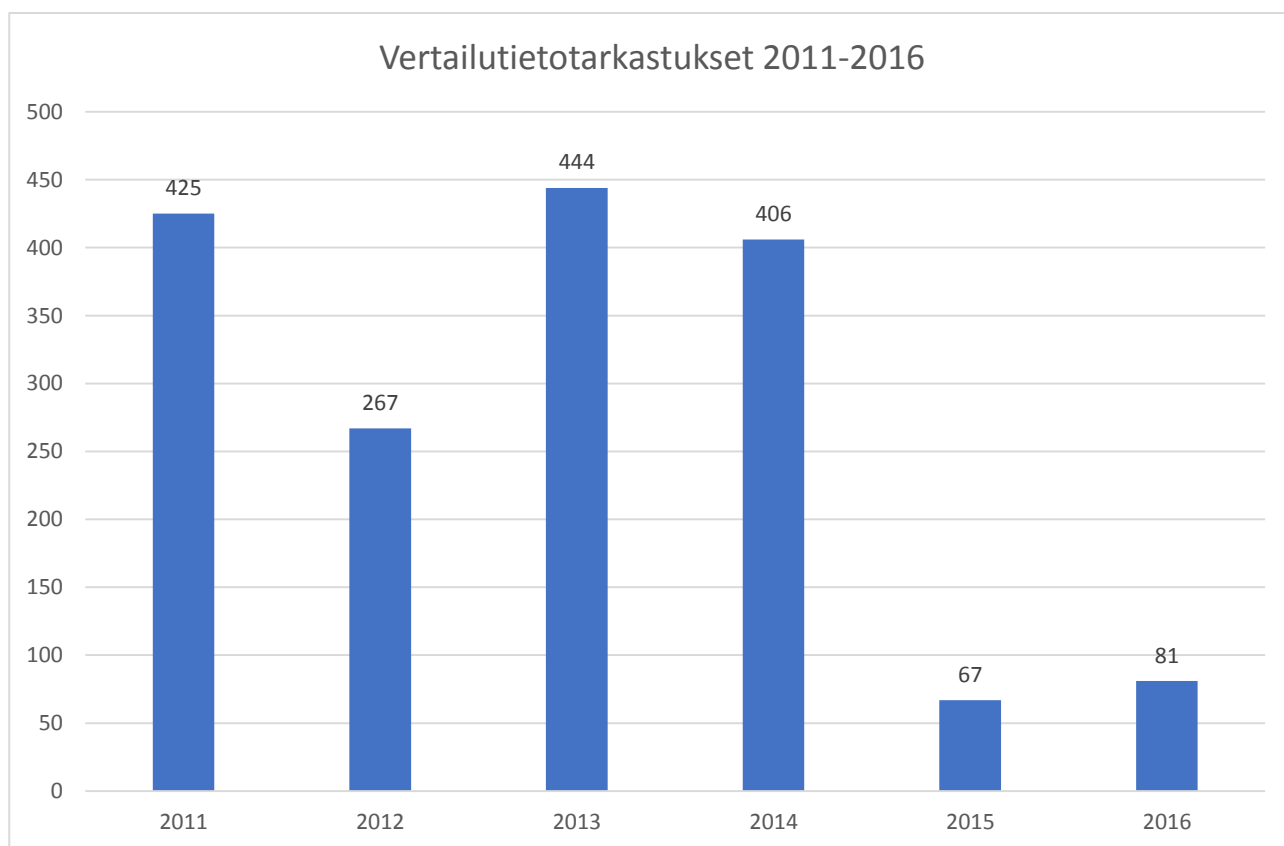
Edellä nostettiin esille jo sellaista lainsäädäntöä ja tekijöitä, jotka olivat yhtäaikaaisesti yritysten sääntelytaakan ja hallinnon sisäisen taakan lähteitä. Tätä täydennetään muutamalla harmaan talouden torjuntaa koskevalla esimerkillä. Kysymys on lähinnä tilastoaineistosta, joka epäsuorasti valottaa sääntelytaakkaan vaikuttavia tekijöitä, onpa sitten kysymys yritysten sääntelytaakasta taikka hallinnon sisäisestä taakasta.

Verotarkastukset. Verotusmenettelylain 14 §:n mukaan verovelvollisen on Verohallinnon kehotuksesta verovuoden aikana tai myöhemmin esitettävä Suomessa tarkastettavaksi kirjanpitonsa, muistiinpanonsa samoin kuin kaikki se elinkeinotoimintaan tai muuhun tulonhankkimistoimintaan liittyvä sekä muu aineisto ja omaisuus, joka saattaa olla tarpeen hänen verotuksessaan tai hänen verotustaan koskevaa muutoksenhakua käsiteltäessä. Suoritetusta verotarkastuksesta laaditaan verotarkastuskertomus, ellei erityisistä syistä muuta johdu. Verotarkastusten lukumäärällä tarkoitetaan ko. tilastovuoden aikana valmistuneita eli lopullisia, tarkastushallinnon tietojärjestelmään hyväksytyksi merkittyjä verotarkastuskertomuksia. Verotarkastusten määrät ovat viime vuosien aikana olleet seuraavat:

Vuonna 2016 *harmaan talouden tarkastusten* osuus kaikista verotarkastuksista oli 25 prosenttia, yhteensä 1 062 valmistunutta harmaan talouden tarkastusta. Verotarkastuksessa harmaan talouden torjunta on uudelleen organisoitu vuoden 2016 alussa. Tällöin on erityisesti keskitytty vakavan talousrikollisuuden torjuntaan ja seurattu käytännössä rikosilmoitusharkintaan lähteviä tapauksia. Myös tässä ns. raskaan harmaan torjunnassa haetaan tarkastuskattavuutta ja reaaliaikaisuutta, huomioiden tutkimisen erityispiirteet.

Vertailutietotarkastukset. Vertailutietotarkastuksista säädetään verotusmenettelylain 21 §:ssä: "Verotarkastus voidaan toimittaa myös yksinomaan siinä tarkoituksessa, että kerätään tietoja, joita voidaan käyttää muun verovelvollisen verotuksessa (*vertailutietotarkastus*).” Tämän vuosikymmenen alkuvuosina verotarkastuksiin verrattuna vertailutietotarkastusten määrä vaihteli kymmenen prosentin molemmin puolin. Parina viime vuotena vertailutietotarkastusten lukumäärä on kuitenkin romahtanut, kuten seuraava kuvio osoittaa:

Veropetokset esimerkkinä talousrikoksista. Talousrikoksia on hyvin monenlaisia, joten tässä viitataan vain perusmuotoisiin ja törkeisiin veropetoksiin. Seuraavaan kuvioon on koostettu tilastotiedot siitä, kuinka monessa tapauksessa alioikeuksissa langetettiin rangaistuksia veropetoksista vuosina 2009 – 2016:

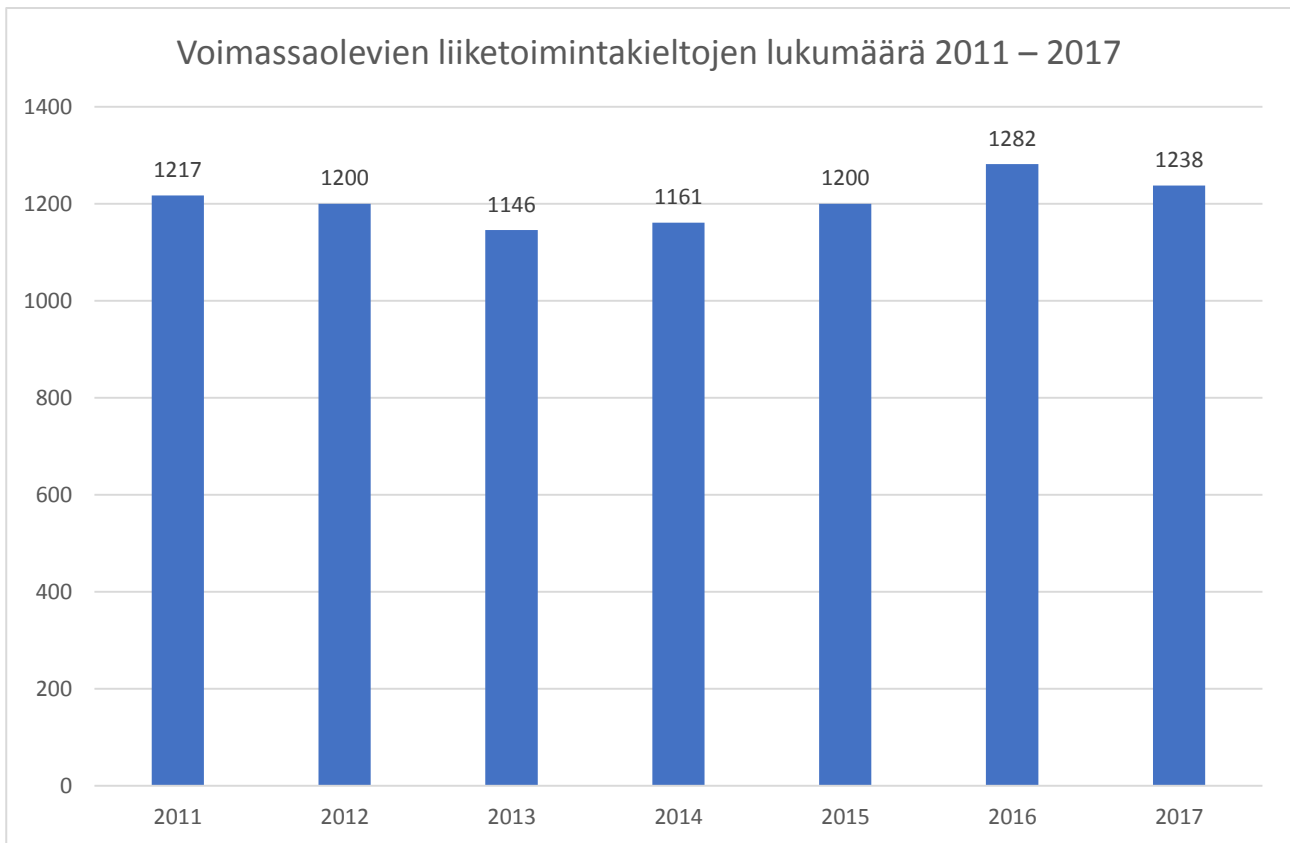
Seuraavassa kuviossa on kartoitettu alioikeuksissa käsiteltyjen törkeiden veropetosten vuosittaiset lukumäärät 2009 – 2016:

Sekä perusmuotoisten että törkeiden veropetosten kohdalla on tyypillistä, että sääntelytaakka kohdistuu ensi sijassa niihin henkilöihin, jotka ovat syyllistyneet mm. rikolliseen menettelyyn, ei siis yleisesti esimerkiksi kaikkiin elinkeinonharjoittajiin. Toisaalta veropetokset eivät ole ainoa yleisesti vastaan tullut talousrikos alioikeuksissa. Erityisesti kirjanpitorikokset kannattaa mainita tässä yhteydessä. Perusmuotoisesta kirjanpitorikoksesta tuomittujen lukumäärä on pysynyt vuosittain verraten tasaisena: lukumäärä on vaihdellut molemmin puolin 150 tapausta per vuosi. Törkeitä kirjanpitorikoksia on käsitelty alioikeuksissa säännönmukaisesti selvästi enemmän kuin perusmuotoisia kirjanpitorikoksia, esimerkiksi vuonna 2016 hieman alle 400 kappaletta.

Liiketoimintakielto. Sääntelytaakkaa arvioitaessa huomionarvoinen seikka on myös liiketoimintakieltojen lukumäärä. Toisaalta liiketoimintakieltojenkin kohdalla sääntelytaakka kohdistuu ensi sijassa niihin liike- ja ammattitoimintaa harjoittaviin henkilöihin, jotka ovat syyllistyneet mm. rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä. Näin ollen sääntelytaakka ei ole yhtä suuri kuin yleisesti elinkeinonharjoittajiin kohdistuvien torjuntakeinojen kohdalla. Seuraava kuvio kertoo voimassa olevien liiketoimintakieltojen lukumäärän tällä vuosikymmenellä:

Oikeusrekisterikeskuksen mukaan esimerkiksi vuonna 2017 voimassa oli 1238 liiketoimintakieltoa. Uusia liiketoimintakieltoja on viime vuosina määrätty reilut 300 vuodessa. Esimerkiksi vuonna 2016 liiketoimintakieltoon määrättiin Tilastokeskuksen tietojen mukaan 379 henkilöä. Liiketoimintakieltoja on määrätty liittyen lähinnä talousrikoksiin, erityisesti törkeään kirjanpitorikokseen, kirjanpitorikokseen, törkeään velallisen epärehellisyyteen ja törkeään veropetokseen. Selvästi eniten liiketoimintakieltoja on määrätty törkeään kirjanpitorikokseen liittyen. Liiketoimintakieltojen keston mediaani oli 3,6 vuotta vuonna 2016.

Selvitystä laadittaessa käytettyjä virallis- ja kirjallisuuslähteitä

Bertelsmann Stiftung (2009a). Handbook for Measuring Regulatory Costs. Gutersloh.

Bertelsmann Stiftung (2009b). International Methods for Measuring Regulatory Costs. Gutersloh.

Bertelsmann Stiftung (2009c). Regulatory Cost Measurement for Business, the Public Sector and Citizens. Summary. Gutersloh.

Bickerdyke, I. - Lattimore, R. (1997). Reducing the regulatory burden: does firm size matter? Industry Commission Staff Research Paper, AGPS, Canberra.

Deloitte 1.2.2010. Verotilijärjestelmä ja pienyritysten pidennetyt maksukaudet. Verotukseen liittyvien tehtävien hallinnolliset kustannukset (lähtötasomittaus). Loppuraportti.

Deloitte 5.4.2012. Selvitys yritysten hallinnollisen taakan kehityksestä. Loppuraportti.

Deloitte Oy. Selvitys keskeisten työnantajavelvoitteiden pienille ja mikroyrityksille aiheuttamista hallinnollisista kustannuksista ja taakasta. Kesäkuu 2010.

European Commission (2007). Models to reduce the disproportionate regulatory burden on SMEs. Report of the Expert Group. Brussels, Belgium.

Fleming M. H. - Roman J. - Farrell G. (2000). The shadow economy. Journal of International Affairs, 53, 2, 387-409.

Harmaan talouden selvitysyksikkö. Romukauppa. Ilmiöselvitys 16/2013. (23.10.2013.)

HaVM 23/2014 vp – HE 112/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sisäasioiden rahastoista.

HE 336/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi verotuslain, ennakkoperintälain, arvonlisäverolain ja verohallintolain sivullisen tiedonantovelvollisuutta ja viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 145/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.

HE 28/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta.

HE 114/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä.

HE 6/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamiseksi ja siihen liittyväksi laiksi.

HE 190/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi julkisista hankinnoista annetun lain, vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista annetun lain ja markkinaoikeuslain muuttamisesta.

HE 41/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 163/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi Harmaan talouden selvitysyksiköstä sekä Verohallinnosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

HE 58/2011 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi veronumerosta ja rakennusalan veronumerorekisteristä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 18/2012 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä sekä julkisista hankinnoista annetun lain 49 §:n muuttamisesta.

HE 86/2012 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi konkurssilain sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamisesta.

HE 92/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi verotusmenettelystä annetun lain ja työturvallisuuslain muuttamisesta.

HE 23/2013 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

HE 24/2013 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 2 luvun 16 §:n sekä kirjanpitolain 2 luvun ja 8 luvun 4 §:n muuttamisesta.

HE 193/2012 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

HE 204/2013 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain sekä tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain 5 §:n muuttamisesta.

HE 31/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle romualan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta koskeviksi säännöksiksi.

HE 161/2014 vp. Hallituksen esitys laeiksi Eduskunnalle tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain ja lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta.

HE 166/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle säätölaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 277/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle työtaturma- ja ammattitautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 363/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain 3 ja 149 a §:n sekä kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

HE 11/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi arvopaperimarkkinalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 29/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle verotusmenettelyn ja veronkannon uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 77/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta, asunto-omaisuuteen liittyvien kuluttajaluottojen välittäjistä ja eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 108/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 114/2016 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoinnista annetun lain, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n sekä yrittäjän eläkelain 152 §:n muuttamisesta.

HE 120/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työeläkelakien ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

HE 196/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi palkkaturvalain, merimiesten palkkaturvalain 7 ja 26 §:n sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

HE 228/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 237/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ennakonkannon ja eräiden muiden verotusmenettelyjen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 269/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta.

HE 97/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle veronkannon, verotuksen toimittamisen ja eräiden seuraamusmaksujen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 134/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tulotietojärjestelmästä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 172/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vakuutusten tarjoamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 188/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vaihtelevaa työaikaa noudattavan työntekijän asemaa parantavaksi lainsäädännöksi.

HE 189/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 13 luvun 6 §:n, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain 22 §:n ja valtion virkamieslain 32 §:n muuttamisesta.

HE 195/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta.

Hirvonen, Markku – Määttä, Kalle (2015). Harmaan talouden torjunta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2014. Helsinki.

Hirvonen, Markku – Määttä, Kalle (2018). Viranomaisten tietojenvaihtosäännösten kehitys harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Edilex, ilmestymässä keväällä.

Kangasharju, Aki – Rauhanen, Timo (2008). Lainsäädännön hallinnollinen taakka yrityksille – raskaimmat säädösalueet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu.

Kiander, Jaakko (2006). Lainsäädännön yritysvaikutukset ja niiden arviointi. Kauppa- ja teollisuusministeriö. SÄVY-hanke. 20.6.2006. Dnro 7/685/2005.

Lith, Pekka (2012). Kotitalousvähennystä leikattiin – vaikutukset kyseenalaisia. Tieto & trendit 1/2012.

LiVM 3/2013 vp - HE 193/2012 vp. Hallituksen esitys laiksi kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

Luttmer, Erzo F.P. – Singhal, Monica (2014). Tax Morale. Journal of Economic Perspectives, 28(4), 149 – 168.

Mihlar, F. (1998). The Cost of Regulation in Canada. Public Policy Sources, Vancouver: The Fraser Institute.

Myrsky, Matti (2014). Luonnolliset vähennykset ja verotus. Defensor Legis 2014/5.

Määttä, Kalle (2012). Kilpailu ja sääntely. Edilex 2012/26.

Määttä, Kalle (2014). Kuitintarjoamisvelvollisuudesta. Edilex 2014/17.

Määttä, Kalle (2015). Verovelkarekisteri harmaan talouden torjunnassa. Edilex 2015/13.

Määttä, Kalle (2016). Oikeustaloustieteen perusteet. 2. painos. Edita.

Määttä, Kalle (2017a). Julkiset hankinnat ja harmaa talous. Edilex-sarja 2017/14.

Määttä, Kalle (2017b). Vero vai maksu: mietteitä veronluonteisista maksuista. Edilex 2017/7.

Määttä, Kalle – Tala, Jyrki (2015). Mitä sääntely maksaa – Sääntelytaakan ja lainsäädännön kustannusten tarkastelua. www.edilex.fi/artikkelit/14952.

New South Wales Government (2008). Measuring the Costs of Regulation. Department of Premier and Cabinet Better Regulation Office. Sydney.

Office of the Parliamentary Counsel (2013). When Laws Become Too Complex. A review into the causes of complex legislation. Cabinet Office. March 2013.

Ogus, Anthony (1992). Information, Error Costs and Regulation. *International Review of Law and Economics*, 12, 411- 421.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1983. Taloudellisen rikollisuuden selvittelytyöryhmän mietintö.

Peltzman, Sam (1976). Toward A More General Theory of Regulation. *Journal of Law and Economics*, 19(2), 211–240.

PeVL 12/2002 vp – HE 216/2001 vp. Hallituksen esitys laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 14/2002 vp – HE 9/2002 vp. Hallituksen esitys Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemiin etuuksiin liittyviin tietojen saamista ja luovuttamista koskevien säännösten muuttamiseksi.

Ramboll (2010). Yritysten hallinnollisen taakan kehitys vuonna 2009. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriö 1.9.2010.

Rauhanen, Timo (2017). Verotuet valtion politiikkavälineenä ja ohjauskeinona.

Salmi, Sara (2015). Rakennusalan käännetty arvonlisävero – veromuutoksen vaikutus tapaustutkimuksessa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Kauppakorkeakoulu. 10.5.2015.

Stigler, George J. (1971). The Economic Theory of Regulation. *Bell Journal of Economics and Management*, 2(1), 3–21.

Tala, Jyrki (2013). Lagstiftningsvärlden förändras – regelverket fortsätter att växa. *Nordisk Administrativt Tidskrift* 2/2013, 97 - 108.

TaVM 16/2013 vp - HE 23/2013 vp. Hallituksen esitys laeiksi kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

TEM raportteja 3/2012. Harmaa talous ja yritysten hallinnollinen taakka majoitus- ja ravitsemisalalla – työryhmän loppuraportti. Työelämä- ja markkinaosasto. 19.1.2012.

TEM raportteja 15/2012. Selvitys yritysten hallinnollisen taakan kehityksestä. Loppuraportti. Työelämä- ja markkinaosasto 2.5.2012.

TEM raportteja 21/2012. Harmaa talous parturi- ja kampaamoalalla sekä kauneudenhoitoalalla – työryhmän loppuraportti. Työelämä- ja markkinaosasto. 3.7.2012.

TEM raportteja 23/2013. Tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain toimivuutta ja muutostarpeita selvittävän työryhmän väliraportti.

TEM raportteja 1/2014. Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista. Loppuraportti. Työelämä- ja markkinaosasto.

TEM/TMO 10.12.2010. Julkisten hankintojen hallinnollinen taakka.

TrVM 9/2010 vp – M 8/2010 vp. Harmaan talouden katvealueet. (Suomen kansainvälistyvä harmaa talous).

TyVM 4/2013 vp - HE 24/2013 vp. Hallituksen esitys laeiksi työsopimuslain 2 luvun 16 §:n sekä kirjanpitolain 2 luvun ja 8 luvun 4 §:n muuttamisesta.

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 7/2010. Selvitys yrityksille aiheutuvista hallinnollisista kustannuksista. Työnantajavelvoitteet. Kilpailukyky.

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 10/2010. Selvitys yrityksille ja hankintayksiköille aiheutuvista hallinnollisista kustannuksista. Julkiset hankinnat. Kilpailukyky.

Työsuojeluhallinnon julkaisuja 3/2017. Tilaajavastuuvalvonta 2016. Raportti valvonnan tuloksista ja havainnoista.

Valtioneuvoston kanslia. Hallituksen vuosikertomus 2012. Osa 4/4: Toimenpiteet eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta. Hallituksen julkaisusarja 4/2013.

Valtiontalouden tarkastusviraston selvitys 2/2014. Toimintaohjelma yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi. Helsinki.

Valtiovarainministeriö 22.12.2010. Verotuksesta aiheutuvan hallinnollisen rasitteen lähtötaso. Verosasto.

VaVM 45/2010 vp – HE 163/2010 vp. Hallituksen esitys laeiksi Harmaan talouden selvitysyksiköstä sekä Verohallinnosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

VaVM 6/2013 vp – HE 92/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi verotusmenettelystä annetun lain ja työturvallisuuslain muuttamisesta.

VaVM 4/2014 vp – HE 31/2014 vp. Hallituksen esitys romualan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta koskeviksi säännöksiksi.

Verohallinnon ohje. Veronumero – ohje rakennusalan työntekijöille ja työnantajille, 30.3.2012.

Verohallinnon ohje. Sijoituskullan sekä kulta-aineksen ja kultapuolivalmisteiden arvonlisäverotus. 30.5.2013, Dnro A80/200/2013.

VM 19.12.2012. Rakentamispalvelujen käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönottamisen vaikutukset.

Weimer, David L. - Vining, Aidan R. (2005). Policy Analysis. Concepts and Practice. Fourth edition. Pearson Prentice Hall.